

Boekbesprekingen

Kassia St Clair. De gouden draad: Hoe stoffen geschiedenis schrijven, Amsterdam: Meulenhoff Boekery, 2019. Vertaling door Annemie de Vries. ISBN: 978-90-290-9333-0, 393 pag., €24,95.

Het valt niet op, maar het is er altijd en overal: textiel. In elke ruimte, vorm en gedaante. Als stoffering, decoratie, bescherming of identiteitsuiting. Toch fungeren stoffen eerder als decor dan dat ze op de voorgrond treden, ook binnen de geschiedschrijving. Dit geldt niet alleen voor stoffen, maar voor vele andere materiële zaken en objecten uit het verleden. Dit terwijl mensen zich onderscheiden van het dierenrijk door dingen te maken, en deze dingen op hun beurt iets vertellen over de mensen die ze gemaakt hebben.¹ Een object zoals stof wordt geproduceerd binnen een bepaalde cultuur en tijdsgeest en de betekenis ervan is dus afhankelijk van de context waarin het zich bevindt. Een object verhoudt zich dus enerzijds tot een historische context, anderzijds heeft het object zelf ook een geschiedenis. Dit inzicht, dat het analyseren en duiden van iets materiëls uit de geschiedenis vrij complex is, wordt toebedeeld aan de *material turn*, die sinds begin 21ste eeuw weerklank vindt onder historici en andere geesteswetenschappers.²

Ook het boek *De gouden draad* kan geduid worden in de traditie van de zogeheten *material turn*, die een bepaalde zeggenschap probeert te geven aan objecten uit het verleden. Kassia St Clair doet dit op haar manier, door een breed scala aan onderwerpen en tijdvakken te verbinden en stoffen daarin te laten spreken. Ze schetst een historisch narratief waarin textiel niet een bijrol heeft, maar de hoofdrol speelt. Ze behandelt vragen zoals: hoe belangrijk is textiel in een mensenleven? En vooral: hoe is textiel door de geschiedenis heen gebruikt, veranderd en bepalend geweest voor cultuur, samenleving en economie op verschillende momenten binnen de geschiedenis? Ze verhaalt over de rijke geschiedenis van textiel, van de mummies in het oude Egypte, de zijderoutes, de Industriële Revolutie, veelzeggende spreekwoorden en beeldspraak die betrekking hebben op textiel, expedities naar de Mount Everest en het continu verbeteren en innoveren van stoffen, die zelfs sporters helpen records te verbreken: je vindt het allemaal in het bejubelde tweede boek van St Clair.

Kassia St Clair is cultureel historica en journaliste, woonachtig in London. Ze behaalde een bachelor aan de universiteit van Bristol en een master aan de

universiteit van Oxford. Ze begon haar carrière als redacteur bij het tijdschrift *House & Garden UK* en schreef daarna voor onder andere *The Economist*, *The Guardian*, *TLS* en *Monocle*. In 2016 kwam haar eerste boek uit, *Het geheime leven van kleuren*, wat een bestseller werd. In 2019 verscheen *De gouden draad*. Haar laatste boek is uitgeroepen door BBC Radio 4 in het Verenigd Koninkrijk tot *Book of the Week* en door *The Times* tot *Sunday Times Book of the Year*. Daarnaast was het genomineerd voor de Somerset Maugham Award.

St Clairs boek beslaat de geschiedenis van textiel en begint maar liefst 34.500 jaar geleden in het Kaukasusgebergte van Georgië, waar in een grot genaamd Dzudzuana de oudste door mensen gemaakte vezels ooit zijn gevonden.³ St Clair noemt als belangrijkste natuurlijke bronnen voor de vervaardiging van textiel: katoen, zijde, linnen en wol. De primaire functies van deze bekende stoffen zijn: om de mens warm te houden, bescherming te bieden en als statussymbool te dienen. Daarnaast geeft etymologie veel weg over de uiterst belangrijke rol van textiel, zo stammen de woorden 'lijn', 'linterie', en 'linoleum' allemaal af van het woord 'linnen'. Net als 'tekst' en 'textiel' dat stamt van het Latijnse *texere*, weven. De gezegdes 'iets op touw zetten' of 'beramen' verwijzen naar het productieproces van textiel en het weefgetouw. Een ander bijzonder woord met textielachtergrond is 'hekelen' en refereert naar de hekel, een gereedschap dat werd gebruikt om vezels van vlas of hennep uit te kammen. Deze interessante en anekdotische feitjes zijn exemplarisch voor *De gouden draad*, waarin St Clair het ene na het andere noemenswaardige verhaal over textiel aan elkaar knoopt.

Zo begint *De gouden draad* met het hoofdstuk *Vezels in de grot: de oorsprong van het weven*, waarin St Clair de eerste technieken en gebruiken die bij het produceren van textiel komen kijken nauwkeurig beschrijft. De hoofdstukken die volgen gaan respectievelijk over de sluiering van mummies in het oude Egypte, textiel als luxeproduct, bijvoorbeeld het gebruik van zijde in het antieke China, en vervolgens de steden en urbane gebieden die ontstonden naar aanleiding van de zijderoutes. In hoofdstuk vijf, *Draken op de golven: de wollen zeilen van de Vikingen*, vervolgt St Clair haar narratief met het beschrijven van de rol van textiel in zeilen, bijvoorbeeld voor de schepen van de Vikingen, en beschrijft ze ook hoe belangrijk die voor hun cultuur waren. Daarna volgen nog verscheidene tijdvakken en verhalen over het gebruik van verschillende textielsoorten, die chronologisch worden opgebouwd. Zo vertelt St Clair over wol in middeleeuws Engeland, waarbij zelfs Robin Hood aan bod komt. De opkomst van kant in zeventiende-eeuws

Europa is symbolisch voor het vakmanschap en de creativiteit die werd gebruikt om nieuwe technieken te ontwikkelen en nieuwe statussymbolen te creëren in deze periode, en komt in het zevende hoofdstuk aan bod. In de laatste hoofdstukken lees je onder andere over katoen, Amerika en handel, kleding en materialen die expedities naar onherbergzame gebieden in onontbeerlijke omstandigheden mogelijk maakte, over arbeiders en rayon, pakken voor in de ruimte, en als laatste over stoffen speciaal gefabriceerd voor de sport en het breken van records.

Alhoewel de inhoud dikwijls verrassend en relevant is met betrekking tot de *material turn*, leest het narratief soms stug doordat de structuur zo gefragmenteerd is en je je als lezer afvraagt waar het verhaal heen gaat. De onderwerpen die worden aangesneden voelen als willekeurig en de samenhang tussen de verschillende paragrafen is soms ver te zoeken. De focus van het boek is erg thematisch en de voornaamste link tussen de verschillende hoofdstukken is dat ze allemaal over textiel gaan en dat ze elkaar chronologisch opvolgen. Er zijn in totaal dertien hoofdstukken van elk ongeveer twintig pagina's, die weer opgedeeld zijn in ongeveer vier tot vijf paragrafen, variërend van slechts één pagina tot drie pagina's. Alle hoofdstukken en paragrafen beginnen met een citaat van bekende en minder bekende personen. Het gevolg van deze structuur is dat de lezer wordt geacht snel te schakelen tussen (ogenschijnlijk) willekeurige onderwerpen met textiel als enige gemene deler. Al met al resulteert het in relatief korte, beschrijvende hoofdstukken die soms oppervlakkig blijven en weinig trachten te verklaren. Het is daardoor moeilijk om in het verhaal te komen en door te lezen, waardoor ik het niet zou omschrijven als een echte *pageturner*. Dit boek zou eerder als een introductie tot het onderwerp gezien moeten worden en, omdat het is geschreven voor een breed publiek, kan het gekarakteriseerd worden als een populairwetenschappelijk geschiedenisboek.

Als je deze gegevens in je achterhoofd houdt en simpelweg de verschillende tijdvakken en onderwerpen als verhaal op zich benadert is *De gouden draad* een buitengewoon interessant boek dat de potentie heeft om interesse te wekken voor ogenschijnlijke 'bijzaken' in de geschiedenis. Omdat de onderwerpen zo divers zijn zal er voor iedere lezer wel een prikkelende verhaallijn of geschiedenis tussen zitten. Dit werk is boeiend voor wie dagelijks met textiel bezig is. Ook voor historici is dit boek interessant, omdat het tot het inzicht kan leiden dat materialen, objecten of 'dingen' het waard

Boekbesprekingen

zijn om bestudeerd te worden in hun historische, culturele en sociale context. Ook kan het historici inspireren om eveneens onderzoek te doen naar textiel of andere materialen en naar hoe zij gebruikt werden en betekenis kregen in de geschiedenis. Een groot gemis in *De gouden draad* zijn afbeeldingen of illustraties, die zeer welkom geweest zouden zijn om de pracht en praal van St Clairs onderwerp visueel te kunnen toelichten. Ook afbeeldingen van archeologische vondsten en gereedschappen om textiel te produceren zouden behulpzaam zijn geweest. Er is desondanks wel een handige begrippenlijst achter in het boek te vinden. Concluderend, een belangrijke ‘rode’ draad in het narratief is hoe stoffen en textiel, hun rol in de geschiedenis en in het leven zelf, tot nu toe onderbelicht zijn gebleven en in hun waarde zijn onderschat. In feite is dit boek een ode aan het materiaal textiel en inspireert het de lezer om zijn of haar kijk erop te veranderen. Daarin is het boek zeer geslaagd.

Puck Brouwers

Noten

1. Babette Hellemans, “Introduction,” in *Understanding Culture: A Handbook for Students in the Humanities* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2017), 10.
2. Hellemans, *Understanding Culture*, 11.
3. Kassia St Clair, *De gouden draad: Hoe stoffen geschiedenis schrijven*, (Amsterdam: Meulenhoff Boekeriej, 2019), 37.

Alfred Thomas. *Shakespeare, Catholicism, and the Middle Ages : Maimed Rights. The New Middle Ages.* Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018. ISBN 978-3-319-90218-0; 260 pp.; hardcover €105,99 (ebook €83,29, softcover €108,99).

In *Shakespeare, Catholicism, and the Middle Ages* biedt Alfred Thomas ons een sociaal-politiek perspectief op Shakespeares werk en de werken van zijn tijdgenoten. Hij beargumenteert dat Shakespeare, maar bijvoorbeeld ook schrijvers en dichters als Marlowe, Johnson en Webster, zich bewust waren van de cultuur van hun middeleeuwse voorvaders en hierop voortbouwden in plaats van hiermee te breken. Zij maakten niet enkel gebruik van voorbeelden uit het middeleeuws theater, maar bliezen ook non-theatrale vormen van middeleeuwse cultuur – zoals romances en hagiografieën – nieuw leven in. Dit werd, volgens Thomas, vooral gedaan om de nieuwe beperkingen aan te vechten, die door de dynastieën Tudor en Stuart werden opgelegd aan andersdenkenden.

Thomas is gespecialiseerd in literaire, politieke en religieuze connecties tussen Engeland en Europa (met name Bohemen en het Heilige Roomse Rijk) in de veertiende en vijftiende eeuw. Dit is niet Thomas' eerste werk met een sociaal-politieke focus op Shakespeare. Eerder publiceerde Thomas al *Shakespeare, Dissent and the Cold War* (2014), waarin hij Shakespeares werken bespreekt in de context van Centraal- en Oost-Europa ten tijde van de Koude Oorlog. Met zijn onderzoek hoopt Thomas af te rekenen met de diachrone en synchrone tweedeling in de geschiedenis. Deze tweedeling zorgt er volgens hem voor dat England en Europa onterecht worden gezien als twee aparte entiteiten. Ook verzet hij zich tegen het onderverdelen van de geschiedenis in periodes, waardoor belangrijke patronen en continuïteiten in de premoderne geschiedenis volgens hem gemist worden. Thomas' opmerkelijke werk is, zoals hij zelf al aangeeft, gegrond in de traditie waarin we Shakespeare niet langer zien als toonbeeld van de 'renaissance man' maar als een product van de middeleeuwen.

In *Shakespeare, Catholicism, and the Middle Ages* verwerkt Thomas onder andere ideeën van Stephen Greenblatt, die bekend staat om zijn veelgebruikte dichotomie van de duistere, achtergestelde middeleeuwen tegenover de individualistische en geleerde renaissance. Hoewel Thomas gebruik maakt van sommige ideeën van Greenblatt, gaat hij in dit werk toch vooral zijn eigen weg en schaart hij zich achter de geleerden die van mening zijn dat er een grotere continuïteit bestaat tussen de periodes dan voorheen

gedacht werd. Zo baseert Thomas zich onder andere op het werk van Helen Cooper, schrijfster van *Shakespeare and the Medieval World* (2010), die een continuïteit tussen de twee periodes benadrukt. Waar Cooper zich echter vooral focust op de culturele implicaties van de continuïteit tussen de middeleeuwen en vroegmoderne periode, probeert Thomas een meer sociaal-politiek perspectief op Shakespeare, zijn werken en hun historische context te bieden.

Thomas maakt gebruik van een breed scala aan vroegmoderne en middeleeuwse bronnen, zoals verscheidene werken van Shakespeare, maar ook *The Canterbury Tales* en de Arthurlegendes. Hiermee biedt hij de lezer een originele analyse van Shakespeares toneelstukken in hun historische context. Waar sommige werken over Shakespeare de lezer kunnen afschrikken door hun formaat, is dit gedetailleerde werk van minder dan 250 bladzijden niet alleen kort, maar ook goed te volgen. Thomas laat zien dat hij beschikt over een grote hoeveelheid kennis op het gebied van zowel middeleeuwse als vroegmoderne Engelse (en Europese) literatuur. Daarnaast is Thomas bekwaam genoeg deze teksten in hun sociaal-politieke context te plaatsen, waardoor hij interessante parallellen schetst tussen de teksten en de tijd waarin ze geschreven zijn.

Thomas bespreekt onder meer hoe Shakespeares *Richard II* parallellen vertoont met de middeleeuwse Arthurlegendes en hoe Shakespeares werk fungeert als een politieke en morele allegorie voor zijn publiek. Daarnaast vergelijkt Thomas *Hamlet* met onder andere *Beowulf* en *Sir Gawain and the Green Knight*. Hieruit merkt Thomas op dat Hamlet vooral uitdrukking geeft aan de epistemologische crisis die de komst van het protestantisme met zich mee bracht. Volgens Thomas is dit onder andere te zien aan de relatie tussen wraak en herinneren die in het stuk een sterke relatie tot elkaar hebben. De conclusie die Thomas telkens weer lijkt te trekken is dat Shakespeare en zijn tijdgenoten bewust gebruik maakten van parallele problematiek uit de middeleeuwen om een stem te geven aan de politieke kwesties uit hun eigen tijd. Hoewel het beeld wat Thomas schetst hier en daar van meer nuance voorzien had kunnen worden, is zijn argumentatie zeer overtuigend. Zo stelt Thomas onder andere dat het demoniseren van de joodse gemeenschap – zoals zichtbaar in *The Prioress's Tale*, *The Jew of Malta* en *The Merchant of Venice* – een reflectie is van de crisis waarin het christendom zich in Shakespeares tijd bevond.

Het werk is goed gestructureerd. Ieder hoofdstuk functioneert als een opzichzelfstaand artikel, welke middels verwijzingen en een samenhangende

en eloquente conclusie worden verbonden. De indeling, lengte en schrijfstijl van het boek maken het een uitermate geschikt werk om te gebruiken als lesmateriaal. Het werk biedt niet alleen diepgang in zijn literaire vergelijkingen maar ook in hoe deze literaire vergelijkingen verband houden met de historische context. Het feit dat het boek – ondanks de diepgang – met prijzenswaardige toegankelijkheid geschreven is, maakt het boek niet alleen geschikt voor literair deskundigen en historici, maar ook voor leken die geïnteresseerd zijn in Shakespeare en zijn werken.

Hoewel Thomas ideeën gegrond zijn in een langlopende traditie van onderzoek, biedt hij zeker een aantal nieuwe en interessante perspectieven op het onderwerp. Desalniettemin schiet het werk soms tekort in nuance, zowel op tekstueel als contextueel gebied. Zo wordt de regeerperiode van Elizabeth vaak uitermate somber afgebeeld en wordt Shakespeare te veel bestempeld als een opstandige rebel die actief en zeer openlijk de spot dreef met de status-quo. Thomas stelt meer dan eens dat de parallellen die Shakespeare trekt tussen de geschiedenis en de problematiek in de eigen tijd zeker niet onopgemerkt zouden blijven bij het publiek, waardoor de lezer zich afvraagt waarom Shakespeare hier dan niet voor berispt werd door de monarchie. Hier geeft Thomas helaas geen verklaring voor. Toch geeft Thomas een interessant, verfrissend en over het algemeen overtuigend beeld van Shakespeare en zijn werken, hoe deze geworteld waren in de middeleeuwen en hoe zij bovendien een belangrijke rol speelden in het opmerken van en het omgaan met sociale en politieke problematiek in de eigen tijd.

Jessie Pietens
